

Omavalitsuste liitumise protsess Eestis

Aasta	Aastatel 1996. – 2013. ühinenud KOV üksused				Uus KOV üksus
2013	Pärsti vald	Viiratsi vald	Paistu vald	Saarepeedi vald	Viljandi vald
	Kose vald	Kõue vald			Kose vald
	Audru vald	Lavassaare vald			Audru vald
	Püssi linn	Lüganuse vald	Maidla vald		Lüganuse vald
	Põlva linn	Põlva vald			Põlva vald
	Oru vald	Risti vald	Taebla vald		Lääne-Nigula vald
	Kärdla linn ja	Kõrgessaare vald			Hiiu vald
2009	Kaisma vald	Vändra vald			Vändra vald
2005	Jõhvi linn	Jõhvi vald			Jõhvi vald
	Kuusalu vald	Loksa vald			Kuusalu vald
	Kilingi-Nõmme linn	Saarde vald	Tali vald		Saarde vald
	Olustvere vald	Suure-Jaani linn	Suure-Jaani vald	Vastemõisa vald	Suure-Jaani vald
	Tamsalu linn	Tamsalu vald			Tamsalu vald
	Tapa linn	Saksi vald	Lehtse vald		Tapa vald
	Türi linn	Türi vald	Oisu vald	Kabala vald	Türi vald
	Avanduse vald	Väike-Maarja vald			Väike-Maarja vald
2002	Kehra linn	Anija vald			Anija vald
	Rapla linn	Rapla vald			Rapla vald
	Räpina linn	Räpina vald			Räpina vald
	Kohila vald	Kohila alev			Kohila vald
	Märjamaa vald (alev)	Märjamaa vald	Loodna vald		Märjamaa vald
1999	Otepää linn	Pühajärve vald			Otepää vald
	Lihula linn	Lihula vald			Lihula vald

	Vihula vald	Võsu vald	Vihula vald
	Karksi-Nuia linn	Karksi vald	Karksi vald
	Kaarma vald	Kuressaare vald	Kaarma vald
	Antsla linn	Antsla vald	Antsla vald
1998	Abja-Paluoja linn	Abja vald	Abja vald
1996	Halinga vald	Pärnu-Jaagupi vald	Halinga vald

Kohaliku omavalitsuse süsteem taastati Eestis 1990. aastate alguses. Protsessi aluseks oli 1989. aastal vastu võetud kohaliku omavalitsuse aluste seadus ning Ülemnõukogu otsus haldusreformi läbiviimise kohta aastatel 1990-1994. Lisaks omavalitsusliku staatuse andmisele mahub selle perioodi sisse ka Jõhvi linna taasisesiseisvumine ning Kaiu, Kernu, Kiili, Kohtla-Nõmme, Saksi ja Torgu valla tekkimine jagunemise teel. Aastatel 1990-1993 toimunud reformi põhieesmärk oli taasluua ja arendada kohalikku demokraatiat.

1995. aastal võttis Riigikogu vastu haldusterritoriaalse korralduse ning haldusüksuste piiride ja nime muutmise üldiseid alused sätestava Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse. Juba 1996. aastal toimus esimene vabatahtlik omavalitsusüksuste ühinemine, kui senise Halinga ja Pärnu-Jaagupi valla baasil moodustati uus Halinga vald. Ühinemise stimuleerimiseks taotles vald 2,2 miljoni krooni suuruse soojalaenu kustutamist, millega valitsus ka nõustus.

1998. aastal leidis aset esimene ja seni viimane ühinemine valimistevahelisel perioodil: Abja-Paluoja linn ja Abja vald ühinesid Abja vallaks. Muudatus jõustus Abja uue vallavolikogu valimistulemuste väljakuulutamise päeval oktoobris 1998. Valitsus eraldas vallale ühinemisega seotud kulude katteks 827 000 krooni, sellest 27 000 krooni valimiste korraldamiseks. 1999. aastal eraldas valitsus värskelt kinnitatud ühinemise toetamise põhimõtete kohaselt vallale ka kaks miljonit krooni ühinemistoetust.

Ühinemise toetamise põhimõtete järgi võis omavalitsus saada ühinemisega seotud toiminguteks raha vastavalt tehtud kulutustele, kuid mitte rohkem kui 400 000 krooni. Lisaks lubati eraldada miljon krooni iga ühinenud omavalitsusüksuse kohta, kuid kokku mitte rohkem kui 2,4 miljonit.

1999. aasta korralistel valimistel moodustus Eestis 12 valla ja linna ühinemisel kuus uut omavalitsusüksust: Otepää, Lihula, Vihula, Karksi, Kaarma ja Antsla vald. Neile omavalitsustele eraldas vahepeal vahetunud valitsus reservfondist ühinemistoetuseks aga ainult 333 000 ning 2000. aasta mais veel 666 000 krooni. Seega jäi igal toona vabatahtlikult ühinenud omavalitsusel saamata 1 401 000 krooni, mis ei tiivustanud edasist ühinemisprotsessi. Vana võla likvideeris valitsus omavalitsuste ees alles 2004. aastal.

Omavalitsussüsteemi arenedes tõusid üha enam päevakorra efektiivsuse küsimused. Valitsuse haldusreformi asjatundjate komisjon töötas 1999. aastal välja avaliku halduse arendamise alused ning aasta hiljem valmis Siseministeeriumis strateegia "Haldusreform kohaliku omavalitsuse valdkonnas". Nenditi, et lahendamist vajavad valdade ja linnade

efektiivsuse ja administratiivse suutlikkuse probleemid. Omavalitsuste arv oli liialt suur ning osa neist olid liialt väikesed, et omavalitsusliku haldamisega efektiivselt hakkama saada.

2001. aastal kiitis valitsus heaks haldusreformi programmi, mis seadis eesmärgiks saavutada optimaalsete kulutustega kodanike huve ja õigusi arvestav, uuenduslik, paindlik, kvaliteetne ja mõjus avalike funktsioonide täitmine. Omavalitsuse kui teenusepakkuja ja kohaliku demokraatia edendaja rolli kõrval oli tähtsaks muutunud omavalitsuse kui sotsiaal-majandusliku kasvu toetaja roll. Oluline oli leida kohalikele elanikele vastuvõetav tasakaal kahe printsiibi ehk kogukondliku iseotsustamise ja mastaabiefektist tuleneva efektiivsuse vahel.

Selle perioodi sisse mahub ka mitmeid uuringuid. Lembit Suve korraldas 1999. aastal uuringu valdadest maaelu arengu näitajatena. 1999-2000. aastal analüüsis Tartu Ülikooli majanduse instituut ülikooli ja Maailmapanga Eesti Missiooni lepingu alusel Eesti omavalitsuste tulubaasi. Analüüsist selgus, et täies ulatuses on võimeline elanikele teenuseid pakkuma omavalitsus, kus elab vähemalt 6000 elanikku. Eesti Elukvaliteedi Keskus tegi 2000. aastal Siseministeeriumi tellimusel uuringu „Elukvaliteet ja halduskorraldus”, mis näitas, et kohaliku infrastruktuuri asutusi võib viia inimestest kaugemale, ilma et see mõjutaks elukvaliteeti, kui samal ajal parandatakse transporditeenust. 2001. aastal korraldas Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO Siseministeeriumi tellimusel uuringu omavalitsustes, mille kohaselt peeti kõige suuremaks probleemiks ettevõtluse ja ettevõtlike inimeste puudust ning elanikkonna passiivsust.

2001. aastal valitsuse algatatud haldusterritoriaalse korralduse muutmine, milleks oli tehtud palju organisatsioonilist tööd, ulatuslikke uuringud ja ette valmistatud praktiliselt kõik vajalikud õigusaktide eelnõud, lõppes aga poliitiliste lahkkelide tõttu.

Vaatamata sellele vabatahtlik ühinemine jätkus. 2002. aastal ühinesid Kehra linn ja Anija vald, Rapla linn ja Rapla vald, Räpina linn ja Räpina vald, Kohila vald (alev) ja Kohila vald ning Märjamaa vald (alev), Märjamaa vald ja Loodna vald, mis moodustasid uute omavalitsusüksustena Anija, Rapla, Räpina, Kohila ja Märjamaa valla.

2002. aasta aprillis muutis valitsus oma reservist raha eraldamise ja kasutamise korda ning lisas sinna peatüki omavalitsuste vabatahtliku ühinemise toetamisest. Muudatuse järgi said ühinevad omavalitsused reservist toetust 70 krooni loodava omavalitsuse iga elaniku kohta, kuid mitte rohkem kui 700 000 krooni. Lisaks sellele oli haldusterritoriaalse korralduse muutmise käigus moodustatud omavalitsusele ette nähtud 300 krooni iga elaniku kohta, kuid kokku mitte rohkem kui kolm miljonit. Vastavalt sellele sai ühinenud Anija vald 2 412 770, Rapla vald 3 676 320, Räpina vald 2 212 230, Kohila vald 2 262 180 ja Märjamaa vald 2 884 890 krooni toetust.

2004. aastal otsustas riik ühinemise soodustamise põhimõtteid ja tingimusi täpsemini reguleerida, täpsustada ühinemise õiguslikke aluseid ning kehtestada toetuste eraldamise kord. Selleks võeti vastu kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemise soodustamise seadus, kus seadustati ühinemislepingu mõiste ja lepingu koostamise reeglid ning fikseeriti, et ühinemisel moodustunud omavalitsusüksus peab tagama valla või linna elanikele avalike teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi vähemalt samal tasemel, mis oli enne omavalitsuste ühinemist.

Samuti pani seadus paika rahastamisreeglid. Nii arvestati ühinemistoetust 500 krooni iga ühinenud omavalitsusüksuse elaniku kohta, toetuse miinimum oli omavalitsusüksuse kohta

1,5 miljonit ja maksimum kolm miljonit krooni. Samuti nägi seadus ette, et ühinemisjärgsel neljal aastal kompenseeritakse riigieelarvest eraldatava toetuse võimalik vähenemine täies mahus.

Pärast 2005. aasta 16. oktoobril toimunud kohalike volikogude valimisi jäi Eesti haldusterritoriaalsele kaardile alles 227 omavalitsusüksust, neist 33 linna ja 194 valda. 22 omavalitsuse ühinemisel moodustus kaheksa uut valda: Jõhvi, Kuusalu, Saarde, Suure-Jaani, Tamsalu, Tapa, Türi ja Väike-Maarja. Ühtlasi sai kuuest senisest linnast (Jõhvi, Kilingi-Nõmme, Tamsalu, Tapa, Türi ja Suure-Jaani) vallasisene linn.

Toona moodustunud valdade puhul vormistati sisuliselt juba varem toimunud elukorraldus, milleni jõuti pärast pikaajalist koostööd ja igakülgset kaalutud otsuseid. See järeldus ka Siseministeeriumile esitatud ühinemislepingutele lisatud seletuskirjadest ja maavanemate arvamustest.

2009. aasta kohalike volikogude valimiste järel kadus Eesti territooriumi haldusjaotuse kaardilt üks omavalitsus, kui Kaisma ja Vändra vald liitusid Vändra vallaks.

Pärast 2013. aasta valimisi jäi Eestisse alles 215 omavalitsusüksust, neist 30 linna ja 185 valda. 18 valla ja linna ühinemisel moodustus seitse uut valda: Audru, Hiiu, Kose, Lääne-Nigula, Lüganuse, Põlva ja Viljandi vald. Kolmest senisest linnast (Kärdla, Põlva ja Püssi) sai asustusüksusena vallasisene linn.

Kokku on aastatel 1996-2013 ühinenud Eestis 69 valda ja linna, mille käigus on loodud 29 uut kohaliku omavalitsuse üksust.